

יום כפור – מבט לעתיד

דבר תורה מאת: אורי הבר-שיים
בקהילת מבקשי דרך בירושלים, תשרי תש"ע/ספטמבר 2009

גמר חתימה טובה לכולנו!

ראשית אני רוצה לברך את ועדת התפילה שלנו על בחירת פרשת **קדושים** לקריאת התורה היום אחרי הצהריים. כאשר חברתנו אָנָה בארְבָּר שאלה אותי אם אני מוכן לתת דבר תורה ביום כפורים, ביקשתי אָרְכָה של כמה ימים כדי לראות אם יש לי מה לומר. קראתי שוב את הפרשות וההפטרות המקובלות, ואמרתי לאָנָה שאין לי משהו אישי לומר על הפרשות האלו. אך הוספתי, שכאשר נגיע בקריאת התורה לפרשה המכילה את הפסוק **"לא-תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל"** – אשמח לשאת דבר תורה. אָנָה השיבה שזה בדיוק מה שקוראים ביום כפור בקהילה שלנו לפני תפילת מנחה... וכך יצא שאני עומד לפניכם עכשיו.

בשבילי, לקרוא את הפסוק **"לא-תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל"** ביום כפור - נותן מימד נוסף לדיון.

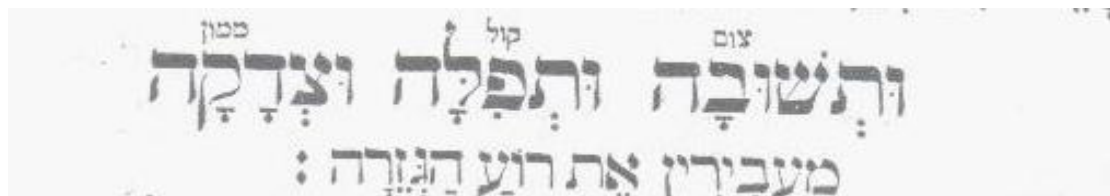
מנעוכי היתה לי בעיה עם התפילות בראש השנה וביום כפור, ובמיוחד עם תפילת וּנְתָנָה תְקָף. אין ספק שבבית הכנסת הגדול ברחובות, בה גדלתי, היתה אוירה קצת מחושמלת בזמן תפילה זו, ואפשר היה לשמוע קצת בכי – בעיקר מעזרת הנשים.

אך לי התפילה נראתה כעסקה עם אלוהים: אנחנו נתפלל ואתה תכפר; ההרגשה הזאת התחזקה במיוחד בשמוש במחזור שירשתי מסבי מצד אָמִי, ואשר היה אָתִי בבית הכנסת שנים רבות. המחזור יצא לאור בשנת 1856 בוֹיִלְנָה. באמצע תפילת וּנְתָנָה תְקָף מופיעות המילים:

וּתְשׁוּבָה וּתְפִלָּה וְצַדִּיקָה

מַעֲבִירִין אֶת רֹעַ הַגְּזֵרָה

שלושת המילים – ותשובה, ותפילה, וצדקה, היו באותיות קדוש לבנה; מעל המילה "ותשובה" מופיעה המילה "צום" באותיות קטנות; מעל המילה "ותפילה" מופיעה המילה "קול" ומעל המילה "ותשובה" מופיעה המילה "ממון":

אָהָה! אמרתי לעצמי. יש כאן מסר פשוט: תצום, תרים את קולך בזמן התפילה ותתרום כסף – והכל יעבור בשלום... אדם יכול להמשיך לחיות חיים לא ישרים, וביום כפור הבא יחזור על אותו תרגיל.

אמנם בספר יונה אנשי נִינְוָה לבשו שָׁקִים, צמו וצעקו, אך כתוצאה מאמונתם באלוהים הם שבו **"אִישׁ מְדַרְכּוֹ הֲרָעָה וּמִן-הַחֶמֶס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם"**. כנראה השָׁק, הצום והתפילה, היו רק אמצעי עזר שסייע לאנשי נִינְוָה לשוב מדרכם הֲרָעָה וּמִן-הַחֶמֶס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם, ולא אמצעי להבטיח מחילה. ספר יונה אינו מפרש במה התבטא החמס. מותר לנו להניח שאנשי נִינְוָה עשו מה שפרשת **קדושים** מצַנָּה עלינו לא לעשות.

מי שקורא את התנ"ך בעין בוחנת, יודע שיש דברים בתנ"ך שהיו רִלְבְּנִיִּים בזמן שנכתבו ואינם רִלְבְּנִיִּים היום בדיוק כמו שהיו כאשר נכתבו. אך נראה לי שהפסוק **"לִפְנֵי עֹר לֹא תִתֵּן מְכָשֶׁל"** שבפרשת **קדושים** הוא עוד הרבה יותר חשוב היום מאשר בזמן שנכתב.

אביא כמה דוגמאות:

ההוראה בדבר זָבַח שְׁלָמִים היתה חשובה כאשר הקריבו קרבנות; היום אנחנו לא מקריבים קרבנות. ההוראה ההיגיינית שלא לשמור בשר יותר מיומיים איננה רִלְבְּנִיִּית בעידן המקרר והמקפיא. לעומת זאת,

לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא-תִכְחָשׁוּ וְלֹא-תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ

מאד מאד רִלְבְּנִי היום. אנחנו צריכים רק לחשוב על אישי ציבור שיושבים היום בבית הסוהר בגלל שעברו על המצַנָּה הזאת, למרות שהם בודאי צמים ומתפללים ביום כְּפֹר.

גם ההוראה

לֹא-תַעֲשׂוּ עֹל בְּמִשְׁפַּט לֹא-תִשָּׂא פְּנֵי-דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גְדוֹל בְּצַדֵּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ: חשובה היום לא פחות מאשר בעבר. לו כמה רבנים וחברי כנסת ושופט בישראל היו חיים בהתאם לפסוק הזה, לא היו פונים לשופט בבקשה לחון אברך שדרס פקידה בחניון, והשופט לא היה מְזַכֶּה אותו.

אֵלֶּה שאינם משקרים ואינם גונבים ואינם נושאים פנים במשפט נקראים לרמה מוסרית עוד יותר גבוהה בפסוק **"וְלִפְנֵי עֹר לֹא תִתֵּן מְכָשֶׁל"**. כאשר קראתי את הפסוק בפעם הראשונה חשבתי שזה דבר נשגב ושהפְּנִיָּה אינה מצטמצמת לעֹר, כלומר שאינו רואה, בלבד. הפְּנִיָּה לאו דוֹקָא לְאָבָן או למקל שאדם מניח בדרכו של עֹר.

ברור שאני לא הקורא הראשון שהבין את המשמעות הכללית של הַצֹּ הַזֶּה. רש"י מסביר את הפסוק באֵפֶן הבא:

"לפני סומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו".

מדוע אני חושב שדרישה זו חשובה היום עוד יותר מאשר בזמן המקרא, ושהיא ממש עמוד התֵּן של חיינו כפרטים וכחלק מן הצְבוּר?

נראה לי שמדובר כאן ברמה של יושר ומוסר הגבוהה יותר מזו שמתבטאת ב"לֹא-תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ". אדם יכול לנצל את העֵנְרוֹן או חֶסֶר הידיעה של הזולת ולהניע אותו

לעסקה או פעולה מבלי לשקר או לכחש. התורה אומרת לנו שלא מספיק שאדם יאמר, "כל מה שאמרתי לפלוני זה אמת. אם יש גורמים נוספים שהוא צריך לדעת עליהם כדי להגיע לידי החלטה מתאימה לצרכיו – זו בעיה שלו". גישה כזאת עוברת על "לפני עֵוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵׁל".

החיים בזמן המקרא היו הרבה יותר פשוטים ושקופים מאשר היום. רב האנשים היו עובדי אדמה או בעלי מלאכה שעשו את עבודתם בגלוי ואשר חיו בקרבת מקום זה לזה. ובכל זאת, נצול חסר הידיעה של הזולת בדברים חשובים היה מספיק נפוץ כדי להתריע עליו ולאסור אותו.

על אחת כמה וכמה היום, כשיש כל כך הרבה התמחויות, כל כך הרבה סודות שאין בן אדם אשר לא יהיה עוֹר בכמה וכמה שטחים. לדוגמא, כמה אנשים ידעו במה הבנקים הגדולים השקיעו את הפקדונות שלהם, ואילו ידעו – האם יכלו להעריך את הסכום?

היום אנו מתעצמים עם בעלי מקצוע, רופאים, עורכי דין, קבלנים, סוכני נכסי דלא נייד, סוכני בטוח, והרשימה ארוכה. אין אדם שאינו עוֹר בכמה וכמה שטחים, ולכן כולנו צריכים לדרוש שאנשים שאנו תלויים בעצתם יקִימו את "לפני עֵוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵׁל". ואותו דבר תופס גם לגבינו כאשר אנשים אחרים תלויים בעצתנו.

יכולים לטעון שאני תמים כאשר אני קורא לשמירת רמה מוסרית גבוהה, בשעה שגנבות ושקרים מקיפים אותנו מכל עבר. תשובתי לטענה זו באה בשני חלקים:

א. עלינו לעשות כל מאמץ להקטין את העוֹר והבְּעוֹרֹת בקרב הצבור, ובפרט בקרב הנֶעֶר. במידה רבה, החנוך היום מגדיל את הבְּעוֹרֹת במקום להקטינה. לא מפתחים יָדַע ולא מעודדים חשיבה בְּקִרְתִּית. זה במיוחד נכון לגבי המְדַרְסוֹת היהודיות, שחלק גדול מהן – תקציבן מכוסה על ידי משלם המיסים, ואשר אפילו לא לומדים בהן את מקצועות הליבה.

ב. בלי אמונה בעתיד טוב יותר, ניהפך לניהיליסטים. אך מי שמאמין ב"נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֵר" חייב להמשיך לפעול למען עתיד טוב יותר, למען תקון החברה שלנו – כחלק מתקון עולם.

תודה על ההקשבה.